

Modern Dönüşümün İki Yüzü: Metropol Tipi Bireysellik Ve Sessiz İzleyicilik (Yuri Trifonov'un "Uzun Veda" Adlı Eseri Örneğinde) *

The Two Aspects Of Modern Transformation: Metropol-Type Individuality And Silent Viewer (In the Example of Yury Trifonov's "The Long Farewell")

Dr. Öğr. Üyesi Eda H. TAN METREŞ**

Öz:

Her çağda o dönemin ruhunu oluşturan temel metafizik anlayışa denk düşen bir insan tanımı vardır. Modern düşünce de buna iyi bir örnektir. Modernlik hem insanın dünya tasavvurunun hem de buna eş değer olarak insanın kendini algılayışının köklü bir biçimde geleneksel dünyadan ayrılıp yeni, modern bir biçimde tanımlandığı bir dönemdir. Toplumsal yaşamda öne çıkan bu konular olgunlaşarak insanların gündelik yaşamlarına, iç dünyalarına, bireysel olarak yaşamı algılayışlarına indirgenerek edebiyatta da yer bulmuş, modern dönüşümle yeni bir boyuta taşınan kent yaşamı, kent insanı, yitirilen geleneksel yaşayış, alışkanlıklar, geçmişe duyulan özlem ve yeni olana duyulan yabancılık hissi, aile yaşamı ve ikili ilişkiler kent-insan çerçevesinde ele alınmıştır. Bu anlamda 1970'lerde kaleme aldığı eserlerinde modern Sovyet toplumuna ait önemli saptamalarda bulunan Yuri Valentinoviç Trifonov'un vurguladığı Sovyet orta sınıfı ve yeni, kentli aydın kesimin gündelik yaşam panoraması söz konusu dönemin kent yaşamındaki temel sorunu – konut problemini – gözler önüne serer. Bunun yanı sıra modern Sovyet gündelik yaşamındaki etik değer anlayışı da eserlerde aktarılan olay örgüsü ve insan ilişkilerini oluşturan temel öğelerden sayılabilir. Söz

* "Kentsel Bellek Bağlamında Yuri Trifonov'un Öykülerinde 'Moskova'" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016).

** Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, edahtan@akdeniz.edu.tr
Orcid: 0000-0001-6350-7296.

konusu temel sorunlar bu çalışmada XX. yüzyıl Rus edebiyatının ikinci yarısında kendine özgü bir yer edinerek, “Moskova Metinleri”nin öncü yazarlarından biri addedilen Yuri Trifonov’un “Uzun Veda” (Долгое прощание) adlı eseri örneğinde, disiplinlerarası bir yöntemle irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Modern birey, modern kent, “Uzun Veda”, Trifonov, sessiz izleyici.

Abstract

In every age, there is a definition of human which corresponds to the basic metaphysical understanding that constitutes the spirit of that period. Modern thought is a good example of this. Modernity is a period in which both man’s conception of the world and, equivalently, man’s self-perception, are radically separated from the traditional world and defined in a new, modern way. These issues that come to the fore in social life have matured and found their place in literature in the example of the everyday lives of people, their inner worlds, and their individual perceptions of life. Urban life, urban people, the loss of traditional ways of life, habits, longing for the past and feeling of alienation to the new, family life and bilateral relations, which have been brought to a new dimension with the modern transformation, are discussed within the framework of the city-human. In this sense, the daily life panorama of the Soviet middle class and the new urban intelligentsia, emphasized by Yuri Valentinovich Trifonov, who made important determinations about modern Soviet society in his works written in the 1970s, reveals the main problem of the urban life of the period in question – the housing problem. In addition, the understanding of ethical values in modern Soviet daily life can be counted as one of the basic elements that make up the plot and human relations in the works. In this study, the main problems in question, having a unique place in the second half of the 20th century Russian literature, have been examined with an interdisciplinary method, in the example of Yuri Trifonov’s “The Long Farewell” (Долгое прощание).

Keywords: Modern individual, modern city, “The Long Farewell”, Trifonov, silent viewer.

Giriş

Modern kavramı, yeryüzünde yaşayan tüm insanlığın bir ilerleme süreci içinde bulunduğu ve bu doğrultuda yeninin ve iyi olanın talep görmesi olarak ifade edilir. Bu sistem içinde ilerleme fikrinin temel yapı taşı olması, modern kavramını da beraberinde getirir. Buna bağlı olarak modernleşme; toplumsal gelişme, sanayileşme, demokratikleşme, hızlı kentleşme ve siyasallaşma olarak belirtilmektedir (Cengizkan, 2002: 263). Ancak bu konunun sosyologların yanı sıra felsefeciler ve kültür tarihçileri tarafından da kaleme alınmış olması nedeniyle, modernlik genellikle düşüncelere dair bir olay, bir ideoloji, kültürel bir üslup olarak görülür (Kumar, 1999: 103-104). Oysa klasik sosyolojik yaklaşım içinde modernliğin iki temel öncülü sanayileşme ve kentleşmedir. Bu doğrultuda kapitalizm ve sanayileşme kavramlarıyla ilişkilendirilen kentleşme konusu pek çok toplumbilimci tarafından incelenmiş, kentin ve kentliliğin değişen yapısı ve bunların toplumla ve kültürel yaşamla ilişkisi saptanmaya çalışılmıştır.

Kentler, insanlar tarafından inşa edilen yapay çevrelerdir. Bu bağlamda "Kentsellik, toplumsal sürecin özel bir eğilim biçimi olarak görülebilir." ifadesiyle insan tarafından yaratılan bu sürecin mekânsal olarak yapılandırılmış bir çevrede gelişme gösterdiğini vurgulayan araştırmacı David Harvey, kentteki gelişmeleri toplumdaki gelişmelerden ayrı tutmaz (Harvey, 2006: 181). Bu düşünceye göre, kentsellik toplumda yerleşmiş ilişkileri yansıtan toplumsal bir alan profili çizer. Sosyolog Henri Lefebvre ise yaşadığı dönemde Fransa'da sanayileşmenin yükselişine ve bununla birlikte Fransız yaşamında artan kentleşmeye ve banliyöleşmeye tanık olur. Bu deneyimler yardımıyla Marksist eleştiri kuramını günlük yaşam sorunlarına uygulama fırsatı elde eder. İnsanların gündelik ilişkilerinde kapitalist modernleşme sonucu ortaya çıkan toplumsal yabancılaşma biçimlerine dikkat çeker. H. Lefebvre'nin kapitalizm ve kentleşmenin gündelik yaşam üzerindeki yabancılaştırıcı etkisini ele aldığı "Gündelik Hayatın Eleştirisi" (The Cityque of Everyday Life) adlı eseri de bu konuyla ilgili önemli bir kaynak oluşturur. Bu eserde kapitalist toplumlarda insanların (özneler olarak) kendilerini gerçekleştirmenin kontrolünü yitirdiklerini ve kendilerini giderek artan ekonomik sistem içindeki nesnelere olarak (örneğin 'mal' ya da 'tüketici' olarak) tanımladıklarını öne sürer: "Kendilerini ekonomik bağlamda nesneleştirir ve metalaştırırlar; böylece de kendi yaşamlarına yabancılaşırlar" (Hitchcock, 2013: 262-263). Benzer bir biçimde sosyolog George Simmel de "Metropol ve Zihinsel Yaşam" adlı makalesinde kentsel yaşamın insan üzerindeki etkilerini dile getirirken yabancılaşma konusuna değinir. G. Simmel'e göre metropol tipi bireyselliğin psikolojik temeli, dışsal ve içsel uyarıların hızlı ve müdahalesiz değişiminden kaynaklanan sinir uyarımının güçlenmesinden ibarettir (Bal, 2011: 170). 1920'lerden 1940'lara kadar Chicago Üniversitesiyle bağlantılı çok sayıda yazar özellikle Robert Park, Ernest Burgess ve Louis Wirth kent ve kentliliğe dair pek çok yaklaşım getirmişlerdir (Chikago Okulu). Bu anlamda modernleşme, kentleşme ve kentsel değişim gibi süreçlerin anlamlandırılmaya çalışıldığı tüm bu çalışmalara *kentten* yola çıkarak başlandığı düşünülebilir. Kuramsal olarak bu gibi farklı görüşler ekseninde değerlendirilen modern dönüşümün pratikte toplum, kültür, zihniyetler hatta devlet üzerinde yarattığı etki dikkate alındığında Batı'da ve Rusya'da gerçekleşen sanayileşme ve kentleşme süreçlerinin farklı bir zeminde gelişme gösterdiği aşikardır. Zira XX. yüzyıl Rusya'sında yoğun bir biçimde hissedilen kentleşme süreci, aşamalı olarak gerçekleşmesine karşın, hiç de *yumuşak* olmayan ve ancak altmışlı yılların ortalarına

geliğinde tamamlanan yüzyılın en önemli yeniliği olarak ifade edilir (Lewin, 2009: 256-257). Toplumsal yaşamda öne çıkan bu konular olgunlaşarak insanların gündelik yaşamlarına, iç dünyalarına, bireysel olarak yaşamı algılayışlarına indirgenerek edebiyatta da yer bulmuş, modern dönüşümle yeni bir boyuta taşınan kent yaşamı, kent insanı, yitirilen geleneksel yaşayış, alışkanlıklar, geçmişe duyulan özlem ve yeni olana duyulan yabancılaşma hissi, aile yaşamı ve ikili ilişkiler kent-insan çerçevesinde ele alınmıştır. Söz konusu temel sorunlar bu çalışmada XX. yüzyıl Rus edebiyatının ikinci yarısında kendine özgü bir yer edinerek, “Moskova Metinleri”nin öncü yazarlarından biri addedilen Yuri Trifonov’un “Uzun Veda” (Долгое прощание) adlı eseri örneğinde incelenmiştir.

1950’ler Rusya’sında Metropol Tipi Birey Olgusu

Her çağda o dönemin ruhunu oluşturan temel metafizik anlayışa denk düşen bir insan tanımı vardır. Modern düşünce de buna bir örnektir. Modernlik hem insanın dünya tasavvurunun hem de buna eş değer olarak insanın kendini algılayışının köklü bir biçimde geleneksel dünyadan ayrılıp yeni, modern bir biçimde tanımlandığı bir dönemdir (Deniz, 2006: 220). Bu anlamda 1970’lerde kaleme aldığı eserlerinde modern Sovyet toplumuna ait önemli saptamalarda bulunan Yu. Trifonov’un vurguladığı Sovyet orta sınıfı ve yeni, kentli aydın kesimin gündelik yaşam panoraması söz konusu dönemin kent yaşamındaki temel sorunu – konut problemini – gözler önüne serer (İvanova, 1984: 52). Bunun yanı sıra Sovyet gündelik yaşamındaki etik değer anlayışı da eserlerde aktarılan olay örgüsü ve insan ilişkilerini oluşturan temel öğelerden sayılabilir. Sovyet geçmişini yeniden değerlendiren yazarın vurguladığı bir diğer sorunsal ise kendi aile geçmişi ve öznel deneyimlerini serpiştirdiği kahramanların hikayelerinde yankı bulur.

Yu. Trifonov’un 1971 yılında kaleme aldığı “Uzun Veda”, yazarın önceki çalışmalarına kıyasla kültür, edebiyat, geçmiş ve modern yaşam ile daha yakın bir ilişkiye sahiptir. Eserdeki kahramanların kimisi sıkı sıkıya şimdiye sarılırken zamanı tüm ruhuyla hisseder ve değişimin içine sızır; kimisi ise şimdiyi yaşarken geçmişin kırıntılarıyla hayata tutunur ya da geçmişten, tarihten beslenerek kendisini var edebilmeye çalışır. Bu bağlamda eserde öne çıkan iki tür insan modelinden, başka bir deyişle hayata bakışı farklılık gösteren iki dünyadan söz edilebilir. Bu ayrım Grişa Rebrov ve Pyotr Aleksandroviç, Lyalya ve Smolyanov olmak üzere iki farklı karakter grubu ile özdeşleştirilebilir. Bu iki farklı dünya, değişen zamanla ilişkili olarak *geride kalanları* ve önde olmayı arzulayanları ifade eder. Nitekim kent yaşamından söz edildiğinde ona ait tüm hareketli öğeler, özellikle de kentte yaşayan insanlar ve yapılan faaliyetler sabit fiziksel kısımlar kadar önem taşır. Modern kent yaşamının doğasının modern bireydeki sosyo-psikolojik yansımalarını ele alan G. Simmel, mahşer kalabalığını anımsatan modern kentlerde birbirini tanımayan kişilerin tüm duygusal ve toplumsal bağlardan koparak birbirleri ile anlık temaslar ve geçici ilişkiler kurduklarından söz eder. Günlük yaşamlarında ya da iş ortamlarında rasyonellik bağlamından kopmadan, yalnızca gerektiği ölçüde ya da neden sonuç çerçevesinde iletişim kuran bu insanlar modern kent yaşamının karakteristik özelliklerini yansıtır. Bu anlamda modern yaşamın gereğine göre kendini ifade edebilen, varlığını belirgin bir biçimde hissettiren Lyalya, *anı*

önemseyerek gerektiği gibi yaşayanlardandır. Başarıyı, şöhreti, ilgi ve zengin bir yaşamı arzulayan genç kadın, araştırmacı Lisa Carolina Bage'nin ifade ettiği üzere her insanda olduğu gibi gerek iyi gerekse kötü özellikleri olan karmaşık bir karaktere sahiptir (Bage, 1997: 104). Rebrov'la arasındaki güçlü bağa rağmen, Smolyanov'un kendisine sunduğu imkânları da reddetmeyen Lyalya'nın parlak yaşantısının arka planında çözümlenmesi zor karmaşık bir karakteri olduğu söylenebilir. Bu duruma benzer bir biçimde kendi elleriyle yetiştirdiği çiçeklerini ve bahçesini kaybetmek istemeyen babasının kaygılarını da anlayamayan Lyalya, duygu ve anılar ile inşa edilen evlerinin bağlayıcı etkisini de hissedemez. Çünkü kök salmanın ifadesi olarak tanımlanan ev, daima hareket halinde olması beklenen modern bireyin rasyonel dünyasında ancak onun gelişimine engel olabilir. Eserin olay örgüsünde Lyalya ile aynı çizgide yol alan ve yaşama bakışları bağlamında isimleri bir arada ifade edilen oyun yazarı Nikolay Demyanoviç Smolyanov da içinde bulunulan anı önemser ve modern zamanın gereği olan iletişimi yaşamında üst noktalara taşır. Bu yönüyle Lyalya'ya benzer bir biçimde istediğini elde eden güçlü bir karakteri yansıtmaktadır.

Smolyanov metropol tipi bir bireysellik örneği aksetse de onun yaşamı dönemin sosyo-tarihsel hareketliliğinden ayrı düşünülemez. Nitekim kendisini şimdiye adanmış olan Smolyanov günün konularını yansıtan vasat oyunlar kaleme alır, tıpkı bir rüzgar-kıran gibi! Eserde sosyalist gerçekçiliğin temsilcisi konumunda sunulmuş olan Smolyanov'un yaptığı her şey üst merciler tarafından onaylanır, oyunları kolaylıkla Moskova sahnelerinde sergilenir. Bu durum modern kent kültürü, toplumsal dönüşüm gibi yaklaşımların Rusya özelinde sosyo-tarihsel süreçten ayrı tutulamayacağını bir göstergesidir. Eserdeki olaylar 1951-1953 yıllarında, Stalin rejiminin sonlarına doğru gerçekleşir. Bir bakıma Yu. Trifonov bu dönemde Stalin yanlısı tiyatro çevresinin yasaları sınırlarında kendi özgün deneyimini yansıtmaya çalışır. Başka bir deyişle yetenekli oyun yazarlarının çalışmaları yerine Smolyanov'un kaleme aldıkları gibi sıkıcı ve donuk çalışmalara (orman konulu) imza atan kimselerin oyunlarının sergilendiği 1950'li yılların baskı sürecini, Moskova tiyatro çevresinde edindiği kendi bireysel deneyimleriyle aktarır. Kasım 1973'te birbiri ardına yayımlanan Moskova öyküleri hakkında değerlendirme yapan yazar, "Uzun Veda"nın bu seriye ait son çalışma olduğunu, ancak tiyatro ve prömiyer ile ilgili eserin ilk kısmının yaklaşık on yedi yıl önce, tam öyküdeki olaylar gerçekleştiği zaman yazıldığını ifade eder (Bage, 1997: 147). Bu konuda araştırmalarda bulunan David Gillspie'nin dile getirdiği gibi bu noktada Yu. Trifonov'un 1950'li yılların başlarında tiyatro çevresiyle olan şansız ilişkisi anımsanabilir. Bu dönemde M. N. Yermolova Adına Moskova Tiyatrosu'nda sahnelenmiş iki oyun kaleme alan Yu. Trifonov, "Uzun Veda" adlı eserindeki yönetmen Sergey Leonidoviç karakterinin adı geçen tiyatronun yönetmeni A. M. Lobanov'un prototipi olduğunu ifade eder (Aktaran: Gillespie, 2006: 75).

Smolyanov ve Lyalya'nın aksine metropol tipi birey sınıfına dahil olamayan Grişa Rebrov ise eserde yalnızca içine kapanık, durgun karakteriyle değil, aynı zamanda 1950'ler Rusya'sının koşulları gereği varoluşunu gerçekleştiremeyen bıkkın birey profiliyle de öne çıkar. Rusya tarihinin geçiş dönemlerinin pek çoğunda olduğu gibi kentleşme, sanayileşme gibi önemli aşamalar deneyimlenen bu yıllar da küçük insan olarak anılabilecek Yu. Trifonov'un kahramanlarının sosyo-politik dayatımlara maruz kalışlarını ortaya koyar. Araştırmacı Karolina De Magd Soep'e göre Rebrov'un kendi

yaşamıyla kesişen tarihsel olayları önemli bulması, Trifonov’la benzer görüşleri paylaşmasının bir göstergesidir (Bage,1997: 105). Bu bağlamda dikkatini dönemin koşullarına vererek ısmarlama eserler yazan Smolyanov, Rebrov’a göre sıra dışı biri değil, önemsiz biridir. Rebrov, Lyalya’nın babasıyla yaptığı bir konuşmada “Çok karmaşık bir adam olduğunu söylemem lazım (...) Dostoyevski bile okumamış!” (Trifonov, 1986: 167) sözleriyle Smolyanov’a karşı ağır bir eleştiride bulunur. Karolina De Magd Soep’in ifade ettiği gibi, şüphesiz ki yazar, Grişa’nın sözlerine tarihsel gerçekliği bulmak istediği kendi tutkulu arzusunun serpiştirmiştir (Bage, 1997: 147). Bu yaklaşımıyla kendini anımsayan içsel insan motifi çizen Yu. Trifonov, Rebrov’a yalnızca sanat yaşamından izleri değil aynı zamanda ailesine ait bazı yaşanmışlıkları da bahşeder. Grişa’nın ailesi de Yu. Trifonov’un ailesi gibi Rusya tarihiyle yakından ilişkili bir geçmişe sahiptir. Zira eserde vurgulanan “Ben Rusya’nın yaşadığı ve katlandığı bütün acılarla büyüdüm” (Trifonov, 1986: 149) ifadesi, bir anlamda Trifonov ve Rebrov arasındaki yazgı birliğini orta koyar.

Rebrov, çoğunlukla kendi iç dünyasında yaşayan bir karaktere sahiptir. Lyalya’ya çok güçlü duygularla sevmesine karşın bunu dile getirmez, onun Smolyanov’la olan ilişkisini de hisseder, büyük bir acı duyar, ancak tüm bu duygularını tek başına yaşar. Bu durum yazar Edward Forster’in “Howards End” adlı eserini anımsatır. Rebrov da bu eserin “Bağ Kur...” başlıklı epigrafında ele alınan, kişisel bağlar kuramayan insanlar arasında değerlendirilebilir. Rebrov’un bu şanssızlığının yanı sıra zamanı algılayamayışı, geçmişi olmayan insanlarla rahat iletişim kuramayışı ve yabancı kalabalıklar içinde sesini duyuramayışı da onu Smolyanov ve Lyalya’dan farklı kılar. Değişmekte olan koşulların ve yaşadıkları dönemin Rebrov’un kendisini ifade etmesine izin vermesi, kayıtsızlık zirvesiyle kendini koruyan G. Simmel’in *bıkkın bireyini* anımsatır. Zira G. Simmel büyük kentin kalabalığında bireyin görsel izlenimlerle kuşatılışının yabancılaşma duygusunu güçlendirdiğini savunur. Sosyolog Richard Sennett’e göre ise modern birey için toplumsal yaşama katılmanın tek yolu, sessiz bir izleyici olmaktır. Bu bağlamda *sessiz bir izleyici* olmayı tercih eden Rebrov, farkında olduğu gerçeklerle yüzleşmek için bekler, sabreder. Rebrov’u söz konusu buhranlı, yalnızlaşmış ruh haliyle ele alan araştırmacı E. A. Novoselova’ya göre ise Rebrov birçok yönüyle klasik Rus edebiyatından, bilhassa Fyodor Dostoyevski’nin yarattığı kahramanlardan izler taşır (Novoselova, 2016). Rebrov’un, “Cinler” adlı eserde geçen “Mutlu zamanlar için bir o kadar da mutsuz zamanı arkada bırakmak gerekir...” (Trifonov, 1986: 159)¹ ifadesini sık sık tekrarlaması bu düşünceyi doğrular niteliktedir. Rebrov’un tüm bu kapalı tutumuna rağmen onu anlayabilen Lyalya’nın babası Pyotr Aleksandroviç ise eserde her şeyi gören, görünmeyen bir anlatıcı olarak sunulmuştur. Böylelikle modern kent insanı ve değişime ayak uyduramayan birey anlayışı ekseninde Lyalya ve Smolyanov modern kent insanını temsil ederken Rebrov ve Pyotr Aleksandroviç ise değişimi ve zamanı algılamakta zorlanan insanı temsil eder. Bu anlamda Pyotr Aleksandroviç’in bahçesini tehdit eden kentleşme ve bunun bir simgesi haline gelen buldozerler esere “makine” ve “bahçe” çatışması adı altında, geçmiş ve modern olanın çizgisinde sıkışık kalan yaşamları taşır. Pyotr Aleksandroviç ve Yu. Trifonov’un bir diğer eseri olan “Değişim” (Обмен)’deki Dmitriyev’in büyükbabası benzer tiplerdir; modern dünyadaki değişimi endişe içinde izlerler. Trifonov ise olay örgüsünün hiçbir aşamasında onları ya da değerlerini eleştirmez. Bage’nin ifade ettiği kırı ve onun atmosferi yazarın modern dünyaya karşı kendi uyanışının açık bir göstergesidir (Bage, 1997: 147).

¹ Smolyanov’un birikimini ölçerken dahi onu Dostoyevski okumayıyla değerlendiren Rebrov’un derinliği bu alıntıyla Dostoyevski ile olan bağımlı yinelenmiş olur.

Kurtarılmak İstenen Geçmiş: "Bahçe"

Her anlatı zamansal olarak iki yapıdan oluşur. Bunlar; olayların anlatımı olan öykü ve anlatıcının bakış açısına göre aktardığı anlatıdır. Anlatıdaki kişiler tarafından yaşanan ve kurmaca dünyaya ait olan zamana öykü zamanı ya da *kurmaca zamanı*; kurmaca dünyayı aktaran söylemin zamanına ise *anlatma zamanı* (anlatı zamanı) denir. Anlatma zamanı anlatıcıya ait bir zamandır (Günay, 2007:15). Bu anlamda on sekiz yıl önceki yaşamını anımsayan Lyalya Telepneva'nın anlatımıyla sunulan "Uzun Veda", bizzat Lyalya'nın da içinde bulunduğu olay örgüsüyle *anlatma zamanı* bu kahramana ait olan bir zaman düzlemi sunar. Lyalya; anne ve babası ve eşi (resmi olarak evli olmadığı) Grişa Rebrov ile birlikte yaşadığı, tiyatrodan oyuncu olarak çalıştığı zamanları aktarır. Eserin ilk cümleleriyle dile gelen nostalji, okuru Lyalya'nın babasının büyük bir itina ile baktığı leylak bahçesine, kır evinin sakinliğine (evleri tam anlamıyla Moskova'nın dış kesiminde yer almaz, merkeze yakın bir yerleşkede bulunur), herkesin birlikte ve hayatta olduğu on sekiz yıl öncesine götürür. Z. Tül Akbal Süalp'in ifadesiyle "*Hatırlamanın, bilmenin ve düş kurmanın ve bunları herkesle paylaşmaya çıkmanın yolculuğunda paylaşmaya açanla, onu paylaşmaya hazır olanın yolculuk serüvenleri karşılaşır; her biri daha önce olmadıkları birileri olarak devam edebilme ihtimalini taşıyarak kendi yolculuğuna doğru devam eder*" (Akbal Süalp, 2004: 29). Şimdilerde yerinde bir kasap dükkânı ve sekiz katlı bir apartmanın bulunduğu bu büyümlü bahçe, eserde şu sözlerle anlatılır:

"Şimdi kasap dükkânının olduğu yer, on sekiz yıl önce leylaklarla kaplıydı. Ardında leylakların açtığı sarı ahşap bir çit vardı (aslında bu bölge kır evleriyle doluydu ve buranın sakinleri kendilerini kırdan yaşıyor gibi hissederdiler). Çitlere sığmayan gümr dallar caddeye uzanırdı. Yoldan geçenler ne kadar tutsalar da koparsalar da kırsalar da dallar bütün ve yuvarlak hatlarını korumayı başarır ve her bahar bu tozlu ve dar caddeyi çiçekleri ve kokularıyla şaşırtırlardı. Leylaklara uzaktan bakıldığında birbiri üzerine uzanan beyaz ve mor çiçekler eski bir kentin alacakaranlıktaki halini anımsatırdı. Güneyde, deniz kenarında, sokakların uçurumlarla kesildiği, evlerin üst üste inşa edildiği bir kent... Manastırların, dolambaçlı taş basamakların ve gölgelerde deniz kabuğuyla süslenmiş kutular satan yaşlı teyzelerin olduğu bir kent. Ama tabii, bu uzun zaman öncedydi. Önceden leylakların olduğu yerde bugün, giriş katında kasap dükkânı olan sekiz katlı bir apartman var. Leylakların olduğu zamanlarda, sarı çitin arkasındaki küçük evlerde yaşayan insanlar et almak için tramvayla Vagankovski pazarına kadar uzun bir yol gitmek zorundaydılar. Bugün olsa et almak çok daha kolay olurdu. Ancak, bugün burada yaşayanlar onlar değil" (Trifonov, 1986: 131).

Devrimden önce küçük bir memura ait olduğu ya da fabrika ofisi olarak kullanıldığı ifade edilen Telepnev ailesinin yaşadığı küçük ev, Kuskovo ve Losiny adasında yer alan nehir kenarındaki mülklerden biridir. Her gün Moskova'ya işe gitmesi gereken Pyotr Aleksandroviç'in bu kır evini almasındaki temel neden, kente olan yakınlığıdır. Devrim sonrasında çoğu mülk sahibinin evini terk etmesiyle, buralara eski askerler veya köylüler yerleştirilir. Özellikle memleketlerindeki kıtlık nedeniyle başkente göç eden köylü halk, hızlı ve keskin bir toplumsal dönüşümün yaşandığı bu süreci bizzat tecrübe eder. Bu gelişmeler yaşanırken 1922 yılında terhis edilen eski kızıl asker Pyotr Telepnev, kent sınırlarının biraz dışında kalan bu eve yerleşir. Pyotr Telepnev için otuz yılı aşkın bir süredir bakımını yaptığı bahçesi; çalıştığı fabrikadan, belki de karısı ve kızından daha

büyük önem taşır. Bahçesinde yetiştirdiği büyüleyici dalyalar, tüm Moskova’da bilinir. O dönemde çiçek yetiştiren diğer insanlar, bunlara “Telepnev dalyaları” veya kısaca “Telepnevler” adını verir. Telepnev’in bahçesi eserde şöyle anlatılır:

“Başka çiçekler de yetiştirirdi: lale, saray patı, kasımpatı, tarla karanfili ve yine ünlü olan süsenler. Ve çitler boyunca gür büyüyen on sekiz çalılık leylaklar. Ama nedense Pyotr Aleksandroviç leylaklarını daha az umursardı. Yerlerini sürekli değiştirir, dallarını başkalarının kesmesine izin verirdi. Moskova’daki eşine dostuna sürekli leylaklarından verirdi” (Trifonov, 1986: 162).

Savaş sırasında, bahçe neredeyse yok olur. Açlıkla mücadele eden aile güçlüklerle hayatta kalabilmişken bu süreçte çiçekler pek umursanmaz. Ancak zamanla normalleşen koşullar içinde gecesini gündüzüne katarak bahçesini düzenleyen Pyotr Aleksandroviç, her şeyin sona erdiği günler geldiğinde, insanların şunu soracağına inanır: “Eksik olan ne? Masanın üzerine eskiden bir şey konmaz mıydı?” (Trifonov, 1986: 163). Gerçekten bir gün çiçeklere yeniden özlem duyulur. Patates ve turp savaş zamanı taşıdığı önemi yitirmeye başlar. Her şey yoluna girmeye başlamışken ufukta başka bir sorun görünür. Savaştan iki yıl sonra kır evlerinin yakınlardaki arazileri yeni betonarme binalar doldurmaya başlar. Bu, Pyotr Aleksandroviç’in leylakları ve kırk sekiz farklı dalyası için yıkım tehdidi anlamına gelir. On yıl boyunca büyük bir sevgiyle bu bahçeyi işleyen Pyotr Aleksandroviç, büyük bir endişe duyar. Yaşlı adamın bahçeyle olan tüm bu duygusal bağı, Anton Çehov’un “Vişne Bahçesi” (Вишневый сад) adlı eserini anımsatır. Nitekim A. Çehov’un söz konusu oyununda da arka planda yer alan 1880-1900 yıllarına ait siyasi ve toplumsal gelişmeler nedeniyle insanlar bir yandan geçmişe özlem duyarken diğer yandan yeni düzenle yok olacak geçmişin geri gelmeyeceğini hisseder ve endişelenir. Bu bağlamda *bahçe* imgesiyle ifade edilen toplumsal değişim; toplumsal katmanlar ve kültürler arasındaki çatışmayı, yitirilen değer yargılarını ve geçmişî gözler önüne serer.

Toplumsal olarak üretilen mekân, H. Lefebvre’nin belirttiği gibi yeryüzü kabuğunun aldığı tüm biçimler, mimariden kent politikalarına, çevre problemlerinden arsa spekülasyonlarına, kültürel üretimden ideolojiye kadar uzanan etkinlikler alanında dinamik ve diyalektik bir yoğunluğun ta kendisidir. Kentler de bu yoğunluğun temsil alanlarından birisidir (Akbal Süalp, 2004: 77).

“Kentteki gelişmeler toplumdaki gelişmelerden ayrı tutulamaz.” (Harvey, 2006: 77) diyen D. Harvey kentleri insanlar tarafından inşa edilen yapay çevreler olarak tanımlarken bizzat insanın elleriyle yaratılan değişimin yine insana dokunduğunu gözler önüne serer. Söz konusu eserde bu değişim rüzgârıyla sarsılan ve bu değişime henüz hazır olmayan Pyotr Aleksandroviç’in yaşadığı bunalım, bir anlamda kendisini anlatamayan bir bireyin yalnızlığını ortaya koyar. Grişa Rebrov gibi Pyotr Aleksandroviç de metropol tipi birey olgusunun uzağında kalmıştır. Yaşlı adamın bu bu kaygıları ne eşi İrina ne de kızı Lyalya tarafından aynı derinlikte karşılık bulur. Her ikisi de şöhret ve başarının coşkusuyla modern yaşamın ağına kapılmış olduğundan, yaşlı adamın çığlığını duyamaz. Bu noktada *iletisimsizlik* ağıyla, bir kez daha A. Çehov’u anımsatan eser, A. Çehov’un “Acı” (Горе) adlı eserindeki İona Popatov’u çağırır. Arabacılık yaparak geçimini sağlayan İona Popatov’un oğlu ölür, derin bir acı içindedir ve bir şekilde acısını paylaşmak, sesini duyurmak ister. Ancak kime yöneldiyse, esere konu olan ölümü bile hafife alan, olağan bulan kimselerin sağır bakışlarıyla, boş sözleriyle karşılaşır. Yu.

Trifonov'un Pyotr Aleksandroviç'i de ölüm kadar soğuk olmasa da ona yaşam veren bir "nedeni" yitirme korkusuyla anlatmak, sesini duyurmak ister. Araştırmacı Nurdan Gürbilek'in ifade ettiği gibi "İnsan anlatmak ister, çünkü anlatamamak bütünüyle unutulmak demektir. (...) Çünkü anlatamamak rüyada bağırarak isteyip de sesi çıkmayan insanın dehşetine düşürür insanı', çünkü anlatamamak yalnızlık demektir" (Gürbilek, 2014: 16-17). Bu korkuyla hareket eden Pyotr Aleksandroviç sesini yalnızca ailesine, eşine dostuna değil, resmî belgeler aracılığıyla devlete de duyurmak ister. Kendisinden bir kez bile olsa leylak istemiş olan herkesten imza toplar ve bölge meclisine, bölge konut yönetimine, Moskova meclisine, Moskova konut yönetimine ve baş mimara dilekçeler yazar. Pyotr Aleksandroviç'in tüm bu talebi eserde şöyle özetlenir:

"İstedığı şey hep aynıydı. Eşi benzeri olmayan ve ölümü sonrasında devlete devredeceği bu bahçenin olduğu şekilde korunmasını ve Pyotr Aleksandroviç'in yani kendisinin yakındaki bir daireye yerleştirilmesini, bu sayede bahçesiyle yine ilgilenebilip evrensel boyutta bilimsel önemi olan gözlemlerine devam edebilmesini talep etti" (Trifonov, 1986: 163).

Benzer yazışmalar üç yıl boyunca devam eder. Beton binalar gittikçe yaklaşmaktadır. Eserde "Kiliseden Tarakanovka'ya kadar her yer dolmuştu ve etrafa molozlar yığılmıştı. Kazılan yerleri doldurmak için parktan kazılan toprak getirilmişti" (Trifonov, 1986: 160) sözleriyle anlatılan çalışmalar, her geçen gün ilerleyen kentleşmeye işaret eder. Nitekim bölgede çalışan bir mühendis "Evin sekizinci blokta. Şu an ilgilendiğimiz işten sonra sıra size geliyor. Moskova meclisinden bir cevap gelmezse, kapımızda buldozer görmeniz an meselesi" (Trifonov, 1986: 163) diyerek yaşlı adamın endişesini artırır. Pyotr Aleksandroviç'in kendi derdi yetmiyormuş gibi, iki komşusu daha dilekçe yazmaya başlar. Ancak onların isteği farklıdır. Onlar bu yıkım sürecinin hızlandırılmasını talep ederek fırsat buldukça Pyotr Aleksandroviç'i suçlar. Bir zamanlar ailece birlikte güzel vakit geçirdikleri komşularıyla, şimdilerde tek yaptıkları şey tartışmaktır. Böylelikle değişen insani ilişkiler ve değer yargılarına da vurgu yapılır. "Şehirde Kente Mekânsal Dönüşüm" başlıklı çalışmada değinildiği gibi kültürel ve toplumsal süreçlerin mekânsal biçimleri şekillendirebildiği gibi, mekânsal biçimler de toplumsal süreçleri belirleyebilir. Mekânın biçimlendirilmesiyle birlikte küçülme, sıkışma, istiflenme, tek tipleşme gibi süreçlerin kaçınılmazlığı söz konusu olur. Küçülen bu ölçekte birlikte sosyal ilişkiler de aynı oranda veya daha fazla nispette küçülmüş, zayıflamış ve çözülmüştür. İnsanlar birbirine fiziken yaklaşmış ama sosyal olarak daha da uzaklaşmışlardır (Alptekin, 2013: 59).

Pyotr Aleksandroviç, eserde değişime ayak uyduramayan bireyi temsil eder. Bir gece gördüğü can sıkıcı rüyanın etkisiyle, korkuyla eşi İrina'ya seslenir. Rüyasında bir buldozer yavaşça bahçesine yaklaşır, çitlerini kırar, sonra çiçekleri ezmeye başlar. Dal-yalar ve diğer çiçeklerin hepsini ezer. Buldozeri süren komşusu Mitka Kurtov ise haince bağırır: "Bu kadarı yeterli! Biz kazandık!" (Trifonov, 1986: 168). Pyotr Aleksandroviç uyandığında kalbine bir bıçak saplanmış gibi hisseder. O sırada Lyalya'nın başarısını kutlayan ev halkı da endişelenir. Pyotr Aleksandroviç göğüs kafesinde korkunç bir baskı hissettiğinde ve ölümün yaklaşmış olabileceği korkusuna kapıldığında onun için her şey anlamını yitirir; karısının neşesi, Lyalya'nın başarıları veya başarısızlıkları, kısacası her şey. Önemli görünen tek bir şey vardır, bahçesi! O sırada evlerinde misafir olan Nikolay Demyanoviç Smolyanov'la bahçe konusundaki birikmiş acısını paylaşan Pyotr

Aleksandroviç, adı geçen oyun yazarı kendisine yardım edeceğini söylediğinde sakinleşir. Yaşlı adamın bir an olsun umutlanışını “Kalbi küt küt atmıştı” (Trifonov, 1986: 168) sözleriyle ifade eden yazar; karısından dosyaları isteyip bütün notları, mektupları, telgrafları ve dilekçeleri battaniyesinin üzerine seren Pyotr Alekseyeviç’in hevesini gözler önüne serer. Ancak Pyotr Aleksandroviç üçüncü kez kalp krizi geçirdiğinde hem onun için hem de onun kıymetli çiçekleri için zaman daralır. Tüm bölge sonunda buldozerlerle dolar, amaç yeni bir kenar mahalle için yol açmaktır. Ve tıpkı “Değişim” adlı öyküdeki Dmitriyev’in kır evi gibi, toplumsal ilerlemenin başka bir kurbanı olan bir kır evi devri daha sona erer. Yazar *kır evi* ve *bahçe* imgesi üzerinden Pyotr Aleksandroviç’in de bir parçası olduğu devrimci kuşağın idealizminin yıkımına işaret eder. Pyotr Aleksandroviç’in bir zamanlar rüyasında gördüğü gibi buldozerlerle yıkılan bahçe, yeni dünyanın gücüyle yok edilen “Vişne Bahçesi”nin yazgısıyla benzerlik gösterir. Bu bağlamda öyküde bir imge olarak sunulan *bahçe*, büyümekte olan bir kentin ayak sesleriyle, baskısıyla yok edilen doğayı, geçmişi yansıtmalarının yanı sıra, Grişa ve Lyalya’nın aşk hikâyesini de simgeler. Nitekim uzun bir geçmişi olan bu ilişki de modern yaşamın, dönemin Rusya’sının getirdikleri ve götördükleriyle çatırdamaya başlar, başka bir deyişle her iki hikâye de zamanın enkazı olur, geleceğe taşınamaz.

Sonuç

Modernliğin olmazsa olmazlarından birisi akılcılıksa, diğeri de öznedir. Modernliğin tek bir çehresi değil, birbiriyle karşılıklı konumlanan iki çehresi vardır ve bunların arasındaki diyalog modernliği oluşturur. Ancak modern dönüşümü Rusya tarihi ezelinde anlamlandırmak metropol yaşamının bir gereği olan bireyselleşmeyi ve akılcılığı değil, metropol tipi bireysellik ve kendini var edemeyen, yaşadığı döneme yabancı kalan bir anlayışı yan yana getirir. Bu bağlamda toplumsal yaşayışı ve gündelik yaşamı modernitenin kaçınılmaz problemleri ekseninde gözler önüne seren Yu. Trifonov’un sanatı XX. yüzyıl Rusya’sının 50-70’li yıllarını yansıtır. Yazarın 1971 yılında kaleme aldığı “Uzun Veda”, baş kahraman Lyalya’nın aktarımıyla geçmişte kalan üzüntü ve pişmanlıkları dramatik bir dille ele alır. Öyküde bir imge olarak sunulan “bahçe”, büyümekte olan bir kentin ayak sesleriyle, baskısıyla yok edilen doğayı ve geçmişi yansıtmalarının yanı sıra eserdeki başkahramanlar Lyalya ve Grişa’nın aşk hikâyesinin de simgesi olarak değerlendirilmiştir. “Kurtarılmak istenen geçmiş” adı altında aktarılan bahçe, yeni dünyanın gücüyle yok edilen “Vişne Bahçesi”nin (A. Çehov) yazgısıyla benzerlik gösterir. Ancak A. Çehov’un kahramanları için vişne bahçesindeki ağaçların kesilerek arazinin kır evi yapılması için kiraya verilmesi; eserde olumsuz bir “kır evi” algısı oluşturur. Yu. Trifonov’un kahramanları içinse “kır evi” şiirselliğin, huzurun, geçmiş güzel günlerin simgesidir. Kentin gürültüsünden kaçma adresidir. Bu anlamda Pyotr Aleksandroviç’in bahçesini tehdit eden kentleşme ve bunun bir simgesi haline gelen buldozerler esere “makine” ve “bahçe” çatışması adı altında, geçmiş ve modern olanın çizgisinde sıkışıp kalan yaşamları taşır. Öte yandan metropol yaşamının ve dönemin sosyo-politik yapılanmasının gölgesinde kalan Grişa Rebrov karakteriyle anlatılmak istenen yabancılaşma ve kayıtsızlık ise modern dönüşümün bir diğer yüzü olan sessiz izleyiciliği ortaya koyar. Trifonov’un şimdiye kadarki çalışmalarına kıyasla bu öykünün kültür, edebiyat, geçmiş ve modern yaşam ile daha sıkı bir ilişkiye sahip olduğu söylenebilir.

Kaynakça

AKBAL SÜALP, Z. T., (2004), *Zamanmekân Kuram ve Sinema*, İstanbul: Bağlam, Yayınları.

ALPTEKİN, M. Y., (2013-14), "Şehirden Kente Mekânsal Dönüşüm", *Doğu Batı*, Sayı:67, 35-63.

BAGE, L. C., (1997), *The Evolution of Iurii Trifonov as a Writer*, Durham: Durham University.

BAL, H. (2011), *Kent Sosyolojisi*, Isparta: Fakülte Kitabevi.

CENGİZKAN, A. (2002), "Modernin Saati", *20. Yüzyılda Modernleşme ve Demokratikleşme Pratiğinde Mimarlar, Kamusal Mekân ve Konut Mimarlığı*, No: 1, İstanbul: Boyut Yayın Grubu, 2002, 253-263.

DENİZ, Ş. "Öznelcilik ve Eleştirisi", *AKÜ Toplumsal Bilimler Dergisi*, 8 (2), 2006, 219-230.

GİLLESPİE, D., (2006), *Iurii Trifonov: Unity through Time* (Cambridge Studies in Russian Literature), Cambridge: Cambridge University Press.

GÜNAY, D., (2007), *Metin Bilgisi*, 3.bs., İstanbul: Multilingual.

GÜRBİLEK, N., (2014), *Ev Ödevi*, 5. bs., İstanbul: Metis.

HARVEY, D., (2006), *Toplumsal Adalet ve Şehir*, (Çev. M. Morali), İstanbul: Metis.

HITCHOCK, L. A., (2013), *Kuramlar ve Kuramcılar*, (Çev. S. Pekşen), İstanbul: İletişim.

İVANOVA, N. (1984). *Proza Yuriya Trifonova*, Moskva: Sovetskiy pisatel.

KUMAR, K. (1999), *Sanayi Sonrası Toplumdan Post-Modern Topluma, Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları*, (Çev. M. Küçük), Ankara: Dost Kitabevi.

MOSHE, L., (2009). *Sovyet Yüzyılı*, (Çev. Y. Onay), İstanbul: İletişim.

NOVOSELOVA, E. A. "Destruktivniy karakter lyubvi kak syujetoobrauyuşçiy motiv v povesti YU. V. Trifonova 'Dolgee proşçanie'", (Çevrimiçi) http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/37540/1/avfn_2014_71.pdf, 9 Ekim 2017.

TRİFONOV, Yu. V., (1986), *Sobranie soçineniya 4 tomah T. 2: Povesti*, Moskva: Hudojestvennaya literatura.

Extended Abstract

Modernization is a continuous and open-ended process. Modernization seems to have two main phases. Up to a certain point in its course, it carries the institutions and values of society along with it, in what is generally regarded as a progressive, upward movement. Accordingly, modernization is indicated as a social development, industrialization, democratization, rapid urbanization and politicization. These issues, which come to the fore in social life, mature and are degraded to people's daily lives, inner worlds, individual perceptions of life, and has been reflected in literature. Urban life, which has been brought to a new dimension with the modern transformation, urban people, the loss of traditional life, habits, longing for the past and the feeling of alienation to the new, family life and bilateral relations are handled within the framework of city-human. In this sense, the daily life panorama of the Soviet middle class and the new urban intelligentsia, emphasized by Yury Valentinovich Trifonov, who made important determinations about modern Soviet society in his works written in the 1970s, reveals the main problem of the urban life of the period in question – the housing problem. In addition, the understanding of ethical value in modern Soviet daily life can be counted as one of the basic elements that make up the plot and human relations in the works.

In “The Long Farewell” written by Trifonov in 1971, while some of the heroes cling to the present, they feel time with all their souls and infiltrate into change; while others are living in the present, they cling to life with the crumbs of the past or try to bring themselves into existence by feeding on the past and history. In this context, we can talk about two types of human models that stand out in the work, in other words, two worlds with different perspectives on life. This distinction can be identified with two different character groups: Grisha Rebrov and Pyotr Alexandrovich, Lyalya and Smolyanov. These two different worlds refer to those who lag behind and those who aspire to be ahead in relation to changing times. Lyalya, who can express herself according to the requirements of modern life and makes her presence felt distinctly, is one of those who live properly by giving importance to the moment.

Smolyanov, who moves in the same line with Lyalya in the plot of the work and whose names are expressed together in the context of his views on life, also cares about the moment and carries the communication, which is a necessity of modern times, to the top in his life. In this respect, he reflects a strong character who gets what he wants, similar to Lyalya. Although Smolyanov reflects an example of metropolitan type individuality, his life cannot be separated from the socio-historical activity of the period. As a matter of fact, Smolyanov, who is devoted to the present, writes mediocre plays that reflect the topics of the day, just like a windbreaker! Everything that Smolyanov, who is presented as the representative of socialist realism in the work, is approved by the higher authorities, his plays are easily exhibited on the Moscow stage. This is an indication that approaches such as modern urban culture and social transformation cannot be separated from the socio-historical process in Russia. The events in the work take place in 1951-1953, towards the end of the Stalin regime. In a way, Trifonov tries to reflect his original experience within the limits of the laws of the pro-Stalin theater environment in this period.

Unlike Smolyanov and Lyalya, Grisha Rebrov cannot be included in the metropolitan type of individual class, stands out in the work not only with his introverted and stagnant character, but also with the profile of a bored individual who could not realize his existence due to the conditions of 1950s Russia. As in many of the transition periods of Russian history, these years, which experienced important stages such as urbanization and industrialization, reveal the exposure of Trifonov's heroes, who can be called middle class, to socio-political impositions. According to Lisa Carolina, the fact that Rebrov places importance on historical events that intersect with his own life, is another indication that he shares similar views with Trifonov. In this context, Smolyanov, who wrote with respect to the conditions of the period and bespoke works, is not an extraordinary person but an insignificant person according to Rebrov. The author sprinkled Grisha's words with his own passionate desire to find historical truth.

The "garden", which is presented as an image in the story, reflects the nature and the past destroyed by the footsteps and pressure of a growing city, as well as the symbol of the love story of the protagonists Lyalya and Grisha. Compared to Trifonov's works so far, it can be said that this story has a closer relationship with culture, literature, past and modern life.